

УДК 58:069.029: [378.4 (477.53)]

ТЕТЯНА ДЕРЕВ'ЯНКО

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

РОЛЬ «ПАРКУ АГРОБІОСТАНЦІЇ ПОЛТАВСЬКОГО ПЕДУНІВЕРСИТЕТУ» В ЕКОЛОГО-ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Розглянуто загальні тенденції розвитку еколого-естетичного виховання студентів природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка та її актуалізація у навчально-виховному процесі на природно-заповідній території «Парку агробіостанції педуніверситету». Розкрито пріоритетні напрямки екологічної освіти і виховання студентської молоді, форми та методи навчально-виховного процесу, які спрямовані на розвиток у молодого покоління еколого-естетичних ідеалів і цінностей.

***Ключові слова:** еколого-естетичне виховання, парк агробіостанції Полтавського педуніверситету, студентська молодь, природничий факультет.*

Постановка проблеми. Підвищення екологічної грамотності та формування екологічної культури у широких верств населення є загально визнаною домінантою в сучасному екологічному русі різних країн. У зв'язку з цим, особливого значення набувають духовно-моральні імперативи, покликані здійснювати облагороджуючий вплив на людину, виховувати її в дусі гуманістичних ідеалів і цінностей, прищеплювати почуття відповідальності за прийняті рішення щодо довкілля.

Шлях до високої екологічної культури лежить через ефективну екологічну освіту. Проблема екологічного безпечного розвитку, фізичного та морального здоров'я суспільства – це, насамперед, проблема індивідуальної та колективної свідомості, формування якої є пріоритетом системи освіти. Сьогодні якісно нова система національної екологічної освіти має забезпечити підготовку молодого покоління, спроможного вийти зі стану екологічної кризи, подолавши споживацьке ставлення до природи. Формування екологічної культури неминуче переплітається з естетичним вихованням особистості [1, 5, 6, 7]. Естетичне виховання – організований, активний, цілеспрямований процес. Його складовими елементами є розвиток інтересу і любові до природи, прищеплення умінь і навичок помічати

красиве, милуватися ним, здатність виявляти почуття прекрасного у процесі сприймання явищ природи. Однією з важливих умов багатства естетичних потреб, почуттів, переживань є глибокий інтелектуальний розвиток людини. Тому мета естетичного виховання – широко ознайомлювати молодь з досягненнями світової культури, з культурними цінностями людства. Найважливіше завдання естетичного виховання – навчити особистість бачити в красі навколишнього світу духовне благородство, доброту, сердечність і на основі цього утверджувати прекрасне в собі [6, 7, 8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання використання екологічного, еколого-естетичного виховання у формуванні в молодого покоління гуманістичних ідеалів і цінностей має давню традицію і знаходило відображення у філософських та педагогічних концепціях багатьох мислителів різних історичних епох і народів. На важливість екологічного виховання звертали увагу як вітчизняні, так і зарубіжні педагоги: О.Леопольд, Дж. Сван, В. Степп, П. Іванов, Г. Пономарьова, І.Суравегіна, В.Червонецький, Г.Шевченко, І. Зверев, А. Захлебний, В. Бойко, Н. Єфименко, Я. Славська, Л. Курняк, В. Мазурок та ін. [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7]. Їх погляди мали значний вплив на формування еколого-естетичного виховання як нового напрямку педагогічної теорії і практики.

Різні дослідники підходили по-своєму щодо трактування поняття «еколого-естетичне виховання». Зокрема, за Г. Філіпчуком, еколого-естетичне виховання передбачає: виховання потреби свідомо дотримуватись екологічних норм і правил у власній поведінці; формування навичок екологічної діяльності, які виявляються в діях, що проявляються в захисті, догляді й покращанні природного оточення, в пропаганді екологічних знань; формування системи наукових знань, ціннісних орієнтацій, поглядів і переконань, що забезпечують формування і необхідне ставлення до оточуючого світу на основі принципів моралі та сталого розвитку; нетерпимість до проявів безвідповідального ставлення до навколишнього світу [6, 7].

І. Фролов у своїх працях вказував, що еколого-естетичне виховання людини ґрунтується на формуванні у неї певних норм поведінки щодо природного середовища, прагнення гармонії з ним, до оптимізації біосфери на благо людини [7].

Об'єкт дослідження становить теорія і практика еколого-естетичного виховання. Предметом дослідження є загальні тенденції розвитку еколого-естетичного виховання студентів природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (далі – ПНПУ) та їх актуалізація у навчально-виховному процесі на природно-заповідній території «Парку агробіостанції ПНПУ».

Мета статті: проаналізувати стан і визначити загальні тенденції розвитку еколого-естетичного виховання студентів природничого факультету на базі парку агробіостанції ПНПУ.

Виклад основного матеріалу. Еколого-естетичне виховання як процес, спрямований на формування і розвиток естетичного смаку засобами природи, розуміння її естетичної цінності, готовності зберігати її від руйнування та знищення тісно пов'язується з усіма аспектами і процесами, що впливають на життя людей (політичними, економічними, культурними тощо). Взаємозумовлений зв'язок почуттєвого і соціального в естетиці багато в чому визначається необхідним процесом соціалізації особистості, де естетичні цінності виступають поведінковою нормою, моделлю поведінки людини в суспільстві. Неможливо розглядати естетичні цінності окремо від цінностей екологічних.

Еколого-естетичне виховання – це комплексне поняття, що містить у собі всі складові елементи екології та естетики. Естетика – явище внутрішнє (почуттєве), з погляду психології школяра й образу сприйняття ним навколишнього світу, а

екологія – явище практичне, що виявляється вже у ставленні школяра до навколишнього середовища (людей, суспільства, природи), його культурі. Структуру екологічної культури особистості складають «знання, почуття, відношення, поведінка». Тому змістом виховної роботи педагога по становленню екологічної культури вихованців є формування у них «системи екологічних знань, почуттів, ставлень, а також екологічної поведінки» [1, 2]. Сформованістю ціннісно-естетичного ставлення до природи визначаються сутнісні характеристики екологічної культури людини, яка виражається у духовно-моральному, відповідальному ставленні до Землі як універсального феномену, у піклуванні про підтримання рівноваги екосистем, засвоєнні природних естетичних цінностей [6, 7].

Значну роль в еколого-естетичному вихованні студентської молоді Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленки засобами природи відіграє парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення «Парк агробіостанції Полтавського педуніверситету», перед яким постає завдання – послідовно, систематично, цілеспрямовано розвивати і вдосконалювати естетичні смаки, екологічну культуру, свідомість тощо. Адже, естетичним вихованням повинні займатися не тільки викладачі образотворчого мистецтва, музики, літератури. Потенційні виховні можливості в розвитку естетичних почуттів закладені у змісті навчальних дисциплін природничого факультету як ботаніка, зоологія, екологія, сільське господарство та ін. Живе спілкування з природою стимулює інтерес до її вивчення, сприяє естетичному, моральному та трудовому вихованню. Саме майбутні вчителі-біологи відіграють неабияку роль у подальшій екологічній освіті і вихованні учнів, формування в них екологічної культури, взаємозв'язку екологічних знань та практичної діяльності учнів, що наближає нас до розуміння кінцевої мети еколого-естетичного виховання.

Парк агробіостанції — науково-дослідницький і культурно-просвітницький заклад, в якому проводиться накопичення колекцій флори з метою її вивчення, збереження, культивування й акліматизації; пошук і добір рослин, перспективних для створення зелених насаджень і здійснення інших видів господарської діяльності; робота щодо збереження генофонду рослинного світу. Це база для формування екологічної свідомості у студентській молоді, де розкриваються зв'язки «людина – природа», забезпечується засвоєння норм і правил екологічної поведінки в довіллі, а через екологічне сприйняття оточуючого середовища формується відповідальне ставлення до природи.

Об'єкт природно-заповідного фонду «Парк агробіостанції» організовано з метою збереження, вивчення, акліматизації, розмноження в спеціальних умовах представників рідкісних видів місцевої та світової флори, ведення наукової, навчальної та еколого-просвітницької роботи. Територія природно-заповідного об'єкту має площу 5,25 га, на якій розташовані: приміщення навчального закладу (природничого факультету), дендрарій, розарій, фруктовий сад, колекційна ділянка квіткових рослин, ділянка лікарських рослин, навчально-дослідні ділянки. Його пріоритетні напрямки екологічної освіти і виховання студентської молоді:

природоохоронний: створення та збереження колекцій рослин місцевої та світової флори; формування в студентській молоді екологічної свідомості, естетичних смаків; залучення студентів до міжнародних, всеукраїнських та регіональних природоохоронних акцій;

науково-дослідницький: розробка оптимальних методик культивування рідкісних видів рослин; вивчення біологічних особливостей рослин, оптимальних способів їх розмноження, проведення фенологічних досліджень;

навчально-виховний: розвиток системи інтелектуальних та практичних умінь і навичок, пов'язаних з вивченням, оцінюванням та збереженням навколишнього середовища та власного здоров'я; залучення студентів до суспільно-корисної праці;

просвітницький: організація оглядових і тематичних екскурсій, виставок, природоохоронних акцій, масових заходів екологічного спрямування; поширення екологічних знань та виховання бережливого ставлення до природи як національного надбання країни; інформаційна діяльність, пропаганда природоохоронних знань; популяризація змістовного екологічно грамотного дозвілля в природі.

Пізнання навколишнього світу розпочинається з накопичення чуттєвого досвіду, фактичного матеріалу, який осмислюється з метою засвоєння системи знань, адекватної навколишній природі з її зв'язками і залежностями [7, 8]. Одним із методів забезпечення наочно-чуттєвої основи засвоєння знань є спостереження. Це цілеспрямоване, планомірне сприймання об'єктів навколишньої дійсності. Воно підпорядковане конкретно визначеним цілям і вимагає вольових зусиль.

Іншим методом є навчальний дослід який як і спостереження, є одним із важливих методів пізнання природи, накопичення чуттєвого досвіду. Інформація, здобута таким шляхом, є основою певних теоретичних висновків, узагальнень, встановлення закономірностей або підтвердження вже засвоєних. Дослід дає змогу відтворити явище або процес у спеціально створених умовах, простежити за його ходом, побачити ті ознаки, які у природі сприйняти безпосередньо неможливо. Специфіка дослідження полягає в тому, що він дозволяє отримати явище в «чистому вигляді», уникнути впливу побічних факторів.

Ще одним розповсюдженим методом є практична робота. Це навчально-пізнавальна діяльність, у процесі якої студенти виконують практичні дії з об'єктами в матеріальній або матеріалізованій формі. Їх основною метою є формування практичних умінь і навичок. Засобом організації практичної роботи є практичне завдання.

Чимало науково-дослідних спостережень, дослідів, практичних робіт студенти проводять на базі парку агробіостанції під час навчальних занять та польових практик з ботаніки, фізіології рослин, основ сільського господарства, квітництва, генетики, ґрунтознавства, зоології, дендрології, екології рослин, біоіндикації, лікарські рослини, інтродукції та акліматизації рослин та ін. Зміст навчальних програм багатьох біологічних курсів спрямований на спонукання студентів до активного екологічного мислення за допомогою завдань і запитань, в яких певною мірою виявляються пізнавальні потреби, духовні запити, нахили і здібності.

Вагому роль у еколого-естетичній освіті та вихованні студентської молоді природничого факультету ПНПУ, поряд із використанням існуючих традиційних підходів (аудиторної роботи), відведено залученню їх до різноманітної творчої екологічної діяльності на базі парку агробіостанції. Це організація екологічної освіти та виховання в процесі проведення екскурсій до окремих відділів заповідної території, практичної діяльності на навчально-дослідних ділянках, проведення трудового десанту щодо облаштування території парку агробіостанції чи проведення заходів реконструкції існуючих колекційних ділянок тощо. Студенти доглядають за закріпленою ділянкою парку, проводять її санітарне прибирання, висаджують саджанці, розсаду квіткових рослин, прополюють молоді посадки, виготовляють шпаківні і синічники, збирають насіння дерев і кущів, лікарську сировину, врожай зернових, технічних та овочевих культур тощо. Таким чином вони практично включаються в суспільно-корисну діяльність щодо охорони природи, беруть участь в очищенні криниці, охороняють дерева-довгожителі, які

зростають в парку, проводять заходи щодо подальшого озеленення території, складають списки тварин, займаються поширенням екологічної інформації.

Результат еколого-естетичного виховання можна виявити за сформованістю компонентів екологічної вихованості студента: ціннісно-мотиваційного, пізнавально-аналітичного, діяльнісного. Одним із провідних показників екологічної вихованості є здатність студента до самовдосконалення. Показниками професійного самовдосконалення особистості студента виступають: спрямованість та активність особистості на отримання знань, мотивація еколого-професійного самовдосконалення, впевненість у своїх силах, позитивний настрій, адекватність самооцінки тощо [3, 4, 6]. Однією з форм еколого-естетичного виховання, спрямованого на пізнання природи і розуміння її законів, є організація еколого-естетичної стежки, екологічні екскурсії, робота в оранжереї, догляд за територією парку тощо.

Організація еколого-естетичної стежки на території парку агробіостанції створює умови для виконання системи завдань, які спрямовують діяльність студентів у природному оточенні. Під час проведення дослідницької роботи на екскурсійних маршрутах екологічної стежини, студенти вивчають об'єкти і явища в самій природі, визначають види рослин і тварин, з'ясовують шляхи впливу людини на довкілля, дізнаються про види природокористування, накопичують досвід оцінювання характеру і результатів взаємодії людини і природи, оволодівають навичками екологічно грамотної поведінки в природному середовищі, розвивають уміння пропагувати ідеї охорони природи серед однолітків та населення, розширюють свій кругозір щодо сучасних природоохоронних проблем і шляхів їх розв'язання. Розроблена викладачами кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології така екологічна стежка починається з доступних, естетично виразних і привабливих ландшафтних місцевостей, де природні об'єкти характеризуються найбільшою інформаційною насиченістю. Екологічна стежка допомагає ефективно реалізувати цілий ряд завдань комплексного виховання. Вона дає змогу поглиблено вивчити програмний матеріал з багатьох природничих дисциплін, є місцем проведення екскурсій, передбачених програмою, формує в студентів ініціативу і творчість, виховує доброту, відвертість, любов до ближнього, чуйність. Екостежка є місцем проведення екологічних акцій. Усі знання, навички, уміння, почуття, переконання, які формуються під час занять на навчальній екологічній стежці, спрямовані на вирішення одного з найгуманніших завдань сучасності – збереження довкілля, у якому живе людина.

Дієвою формою організації екологічного виховання студентів є екскурсії, під час яких у них формуються позитивні установки, навички спостережливості. Екологічні екскурсії визначаються в педагогіці як форма і метод навчально-виховної роботи, що дозволяють організувати спостереження і вивчення різноманітних предметів і явищ у природних умовах. Студенти ознайомлюються з явищами природи в їх природних взаємозв'язках, з рослинами і тваринами в середовищі їх існування, з руйнівним впливом людини на природу, збирають природний матеріал для колекцій, гербаріїв, композицій. На екскурсіях студент збагачує свої екологічні знання, розкриває своє серце красі довкілля, привчається до культури поведінки.

За результатами проведених наукових досліджень на території парку агробіостанції ПНПУ студенти беруть активну участь в еколого-натуралістичних масових акціях «Зелена стежина», «Первоцвіти рідного краю», «Зробимо місто чистим», «Малим річкам – чисті береги», «Парки – легені міст і сіл», де вони поглиблюють знання про природу, екологічні проблеми даної місцевості, проводять роботу з охорони рідкісних видів рослин, розчищенні річок від сміттєзвалищ та благоустрою зони відпочинку населення. Виступи учасників акцій

в засобах масової інформації (телебачення, радіо, преса) сприяють прищепленню культури поведінки в природі та бережливому ставленню до неї.

Розвиток еколого-естетичної культури, відчуттів прекрасного відбувається під час аудиторної роботи в «Зеленому класі» навчальної лабораторії парку агробіостанції при вивченні навчального курсу «Інтродукція та акліматизація рослин». Студенти вчать застосовувати методіку проведення психолого-естетичної та географо-естетичної оцінки ландшафту парку агробіостанції. Зокрема, студент демонструє навички щодо визначення естетичної цінності окремих колекційних ділянок парку, рослин, долини малої річки тощо. Адже важливими у будь-якому парку є декоративно-естетичні характеристики, що впливають на емоційне сприйняття людиною його ландшафтів. Проведення емоційно-естетичної оцінки дає можливість виділити зразкові паркові композиції, що характеризуються високими показниками естетичної цінності. Емоційна шкала є комплексною, оскільки оцінюються не тільки естетично-декоративні показники (фактура дерева, модуляція виду, колорит насаджень, розчленування деревостану), а й узяті до уваги ботанічні параметри насаджень (продуктивність деревостану, ярусність, підріст, трав'яний покрив, зімкнутість пологу) та наявність різних архітектурних структур.

Отже, у формуванні еколого-естетичної культури особистості під час аудиторних і позааудиторних занять на території парку агробіостанції ПНПУ вбачається можливість подолання екологічної кризи, вирішення екологічних проблем довкілля.

Список використаних джерел

1. Бойко В.О. Екологічне виховання учнів і студентів: [Екол. виховання студентів] / В.О. Бойко // ПостМетодика. – 2005. – № 4-5. – С. 19–22.
2. Екологічна культура: поняття і реальність / Л. Курняк // Вища освіта України. – 2006. – № 3. – С. 32-37.
3. Єфіменко Н.П. Особливості формування екологічної культури студентів вищих технічних закладів освіти : Дис. ... канд.пед.наук : 13.00.04 – Х, 2000. – 137 с.
4. Курняк Л.М. Формування екологічної культури студентської молоді у умовах системних трансформацій у сучасній Україні : Автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.10. – Київ, 2007. – 17 с.
5. Мазурок В.Г. Формування системи понять еколого-економічного змісту в процесі професійної підготовки студентів технічного коледжу : Дис. ... канд.пед.наук : 13.00.04. – Житомир, 2007. – 250 с.
6. Славська Я.А. Еколого-естетичне виховання в контексті ідей сталого розвитку / О.В. Шевяков, О.Е. Капоровський, Я.А. Славська // Екологія і природокористування : Зб. наук. праць Інституту проблем природокористування та екології НАН України. – Випуск 17. – Дніпропетровськ, 2013. – С. 245-250.
7. Славська Я.А. Еколого-естетичне виховання у загальноосвітніх школах Донбасу (кінець ХХ – початок ХХІ століття) : Дис. ... канд.пед.наук : 13.00.01. – Київ, 2015. – 310 с.
8. Славська Я.А. Естетика поведінки: теорія, методологія, практика : [монографія] / В.В. Сізов, Я.А.Славська. – Дніпропетровськ, 2013. – 235 с.

Стаття надійшла до редакції 01.02.2017 р.

ДЕРЕВ'ЯНКО Т.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленко, Україна

РОЛЬ «ПАРКА АГРОБИОСТАНЦИИ ПОЛТАВСКОГО ПЕДУНИВЕРСИТЕТА» В ЭКОЛОГО-ЭСТЕТИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Рассмотрены общие тенденции развития эколого-эстетического воспитания студентов естественного факультета Полтавского национального педагогического университета имени В.Г. Короленко и ее актуализация в учебно-воспитательном процессе на природно-заповедной территории «Парка агробіостанції педуниверситета». Раскрыты приоритетные направления экологического образования и воспитания студенческой молодежи, формы и

методы учебно-воспитательного процесса, которые направлены на развитие у молодого поколения эколого-эстетических идеалов и ценностей.

Ключевые слова: *эколого-эстетическое воспитание, парк агробиостанции Полтавского педуниверситета, студенческая молодежь, естественный факультет*

DEREVYANKO T.

Poltava National Pedagogical University named after V. Korolenko, Ukraine

THE ROLE OF «PARK OF AGROBIOSTATION OF POLTAVA PEDAGOGICAL UNIVERSITY» IN ECOLOGICAL AND AESTHETIC EDUCATION OF STUDENT YOUTH

The article discusses general trends of ecological and aesthetic education of students of the faculty of natural sciences of Poltava National Pedagogical University named after VG Korolenko and its actualization in the educational process on the territory of the park of agrobiostation of PNP. A significant role in ecological and aesthetic education of students of Poltava National Pedagogical University with means of nature plays the park-landmark of landscape art of local importance «Park of agrobiostation of Poltava Pedagogical University», which goal is to consistently, systematically, purposefully develop and improve the aesthetic tastes, environmental culture, consciousness etc. The priority areas of environmental education of student youth, forms and methods of educational process aimed at developing ecological and aesthetic ideals and values of the young generation were revealed. It was found that on the territory of the park of agrobiostation students are actively involved in environmental and naturalistic mass actions where they deepen their knowledge of nature and environmental issues of the area. The development of ecological and aesthetic culture, feelings of beauty is taken place during the classroom work in the «Green Classroom» of educational laboratory of the park of agrobiostation while studying courses of ecology and botany.

Keywords: *ecological and aesthetic education, park of agrobiostation of Poltava Pedagogical University, student youth, faculty of natural sciences.*